

شیوه‌نامه نگارش پروپوزال و تدوین پایان‌نامه

گروه قرآن و حدیث

نگارش پایان‌نامه‌های تحصیلی در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری، بایستی از شیوه نگارش واحدی تبعیت نماید. از این روی، تمامی دانشجویان موظف هستند پایان‌نامه‌ی خود را براساس استانداردهای تعیین شده در سامانه‌ی دانشگاه حضرت معصومه(س) تدوین نمایند، لکن در برخی موارد بنا بر اقتضای رشته علوم قرآن و حدیث، باید موارد زیر را رعایت کنند:

انتخاب موضوع

انتخاب موضوع باید زیر نظر استاد راهنمای اول به همراه اخذ مشورت از استاد راهنمای دوم توسط دانشجو انجام پذیرد.

موضوع انتخابی باید با گرایش تحصیلی دانشجو هماهنگ باشد.

موضوع انتخابی نباید تکراری باشد؛ به این منظور دانشجویان محترم باید به پایگاه اطلاعاتی سازمان مدارک علمی ایران،^۱ سایر پایگاههای علمی و سایت دانشگاه‌ها مراجعه نموده و لیست پایان‌نامه‌های مصوب را ملاحظه فرمایند.

مندرجات طرح تحقیق

هر طرح تحقیق از اجزای متعددی ترکیب می‌یابد که اهم آنها به قرار ذیل است:

بیان مساله

دانشجو پس از انتخاب موضوع، نسبت به مطالعه‌ی کلی موضوع از منابع مختلف اقدام نماید.

بیان مساله، حاوی شرح کلی موضوع انتخابی با ذکر برخی مصادیق و مثال‌ها و ارائه مستندات و بیان احکام کلی موضوع است تا بتواند شناخت کلی را به مخاطب ارائه نماید.

سیر ورود به بحث در بیان مساله، از کلی به جزئی بوده و لازم است موارد مجهول یا مباحث محوری انگیزه‌ی

اصلی دانشجو در انتخاب موضوع، مورد توجه قرار گرفته و تصریح شود.

حجم مطالب مندرج در بیان مساله نباید بیش از یک صفحه شود.

سؤالات تحقیق

سؤالات در طرح تحقیق باید به صورت شفاف و روشن مطرح شود.

سؤالات تحقیق بایستی دقیقاً با عنوان انتخابی هماهنگی و تناسب داشته باشد.

باید از طرح سؤالات بسیار کلی، اجتناب شود.

طرح تحقیق دارای یک سؤال اصلی و سه تا چهار سؤال فرعی (به تعداد فصول پایان‌نامه) خواهد بود؛ یعنی کل

پایان‌نامه، در پاسخ به سؤال اصلی سامان می‌یابد و هر یک از سؤال‌های فرعی باید در یک فصل یا بخش، مورد

بررسی قرار گرفته و پاسخ داده شود.

از این رو، سؤالات تحقیق نباید طوری تنظیم شود که جوابش یک یا چند کلمه مانند (بله، خیر) باشد، بلکه سؤالات تحقیق بر چهار دسته تقسیم می‌شوند:

سؤال از چیستی مانند؛ عوامل دنیاگرایی مردم در عصر امام علی(ع) چه بود؟

سؤال از چگونگی مانند شیوه تقسیم بیت المال در دوره حکومت امام علی(ع) چگونه بود؟

سؤال از چرایی مانند چرا امام علی(ع) در دوره حکومت خلفای سه گانه سکوت کردند؟

سؤال از رابطه و مقایسه‌ای مانند؛ موارد اشتراک و افتراق شیوه حکومتی امام علی و خلفای پیشین کدام است؟

بر این اساس، سؤالات فرعی نیز (از لحاظ چیستی و چگونگی، چرایی و مقایسه‌ای) باید مطابق سؤال اصلی باشد؛ یعنی اگر سؤال اصلی دانشجو، سؤال از چیستی باشد باید تمام سؤال‌های فرعی نیز از نوع چیستی باشد.

پیشینه تحقیق

در پیشینه‌ی تحقیق باید، نگارش‌های تخصصی مربوط به موضوع پایان نامه ذکر گردیده و جنبه‌ی کاستی و مثبت آن روشن شود و تفاوت و تمایز پایان‌نامه با نگارش‌های قبلی روشن گردد؛ یعنی دانشجو با نوشتن پیشینه‌ی تحقیق مناسب، با گزارش کارهای انجام شده، خلأ پژوهشی را روشن نموده و نوآوری تحقیق خود را نشان می‌دهد.

روش تحقیق

دانشجو باید روش تحقیق خود را مشخص نماید.

روش تحقیق، انواع متفاوتی دارد.

انواع تحقیق از نظر هدف

تحقیق، از نظر هدف بر چهار نوع است: «بنیادی»، «نظری»، «کاربردی» و «عملی». با این توضیح که:

تحقیق بنیادی: پژوهشی است که به کشف ماهیت اشیاء، پدیده‌ها و روابط بین متغیرها، اصول و قوانین پرداخته، منجر به ارائه نظریه و نگرش جدیدی در حوزه مرتبط با تحقیق می‌شود و در نتیجه، به توسعه‌ی مرزهای دانش رشته علمی کمک می‌کند. هدف تحقیق بنیادی؛ همان نظریه پردازی است مثل نظریه «حرکت جوهری» ملاصدرا (ره)، در حوزه علم فلسفه یا همچون نظریه امام خمینی (ره)، مبنی بر «تأثیر مکان و زمان در فرآیند اجتهاد»، در حوزه علم فقه و حقوق یا مثل نظریه «نسبیت» انیشتین.

تحقیق نظری: پژوهشی است که حاصل آن به طور مستقیم در هیچ سازمان، نهاد و موسسه‌ای مورد استفاده قرار نمی‌گیرد، بلکه منجر به تثبیت یا جرح و تعدیل در یک نظریه یا نظریه‌های مرتبط با موضوع پژوهش می‌شود. تحقیق نظری، از روش‌های استدلال و تحلیل عقلانی استفاده کرده و بر پایه‌ی مطالعات کتابخانه‌ای انجام می‌شود.

تحقیق کاربردی: پژوهشی است که با استفاده از نتایج تحقیقات بنیادی به منظور بهبود و به کمال رساندن رفتارها، روش‌ها، ابزارها، وسایل، تولیدات، ساختارها و الگوهای مورد استفاده‌ی جوامع انسانی انجام می‌شود. از این رو، پژوهشی است که دست‌آوردهای آن به طور مستقیم می‌تواند مورد استفاده‌ی نهاد، موسسه، سازمان و یا مرکز خاصی قرار بگیرد. برای نمونه، «این که چگونه می‌توان مشکل بیکاری را حل کرد» نمونه‌ای از تحقیق کاربردی می‌باشد. یا همچون پژوهش درباره «نحوه جبران کاهش ارزش پول» در حوزه علم فقه و حقوق.

تحقیق عملی: این تحقیقات را باید تحقیقات حل مساله یا حل مشکل نامید؛ زیرا نتایج آن به صورت مستقیم برای حل مسأله‌ی خاص به کار گرفته می‌شود. تحقیقات عملی در بیشتر موارد، خصلت محلی و موضعی دارد و خاصیت تعمیم‌پذیری زیاد ندارد. این تحقیقات بر داده‌های تحقیقات بنیادی تکیه دارند؛ زیرا از معلومات و قوانین آنها استفاده می‌شود؛ به عنوان مثال، تحقیق درباره «دلیل یا دلایل کاهش محبوبیت یک شخصیت یا حزب سیاسی در بین مردم» یا «دلایل کاهش آمار ازدواج در جامعه‌ی کنونی ایران» یا «دلایل گسترش تفکر تکفیری در میان اهل سنت» یا بررسی‌های مربوط به «چگونگی کاهش تورم در جامعه» «روش‌های موفق ترویج قرآن» از نوع تحقیقات عملی هستند. هدف تحقیق عملی ایجاد مجموعه‌ای از دانش‌ها نبوده، بلکه هدف آن، ارائه‌ی راه‌حل‌های قابل‌پذیرش است؛ که در نهایت به اقدام و عمل و تغییر اجتماعی می‌انجامد..

انواع تحقیق از نظر روش گردآوری اطلاعات:

هر تحقیقی دو مرحله دارد: اول) مرحله گردآوری اطلاعات؛ دوم) مرحله پردازش اطلاعات. تحقیق، از نظر روش گردآوری اطلاعات، به «میدانی (اعم از مصاحبه‌ای و پرسش‌نامه‌ای و نمونه برداری)»، «کتابخانه‌ای یا همان فیش برداری» و «آماري» تقسیم می‌گردد.

روش‌های میدانی به روش‌هایی اطلاق می‌شود که محقق برای گردآوری اطلاعات ناگزیر است به محیط بیرون برود و با مراجعه به افراد یا محیط، و نیز برقراری ارتباط مستقیم با واحد تحلیل؛ یعنی افراد اعم از انسان، موسسات، سکونت گاه‌ها، موردها و غیره، اطلاعات مورد نظر خود را گردآوری کند، در واقع، او باید ابزار سنجش یا ظروف اطلاعاتی خود را به میدان ببرد و با پرسشگری، مصاحبه، مشاهده و تصویربرداری آنها را تکمیل نماید و سپس برای استخراج، طبقه‌بندی و تجزیه و تحلیل به محل کار خود برگردد.

انواع تحقیق از نظر روش پردازش اطلاعات:

تحقیق از نظر شیوه‌ی پردازش اطلاعات نیز به «توصیفی»، «تحلیلی» و «مقایسه‌ای» دسته‌بندی می‌شود و ممکن است روش مورد استفاده در یک تحقیق، ترکیبی از این شیوه‌ها هم باشد:

توصیفی: این دسته از پژوهش‌ها دارای صورتی «گزارشی» و «بدون تاکید بر علت یابی مسأله» می‌باشند. مانند: گزارش یک واقعه و یا یک اندیشه که در آن، تنها به آنچه موجود است و نه چرایی امر موجود توجه می‌شود. در واقع، در تحقیقات توصیفی محقق به دنبال چیستی و چگونه بودن موضوع است و می‌خواهد بداند ماهیت پدیده، متغیر، شیئی یا مطلب چیست و چگونه است. به عبارت دیگر، این تحقیق وضع موجود را بررسی می‌کند و به توصیف منظم و نظام دار وضعیت فعلی آن می‌پردازد و ویژگی‌ها و صفات، ماهیت، فرایندها و روندهای آن را مطالعه و در صورت لزوم، ارتباط بین متغیرها را بررسی می‌کند برای مثال، در بررسی «واکنش‌های فرزندان به عدم تفاهم بین پدر و مادر»، وجود واکنش از نظر محقق، محرز تلقی شده و پژوهشگر در صدد آن است که چگونگی واکنش‌ها و انواع مختلف آنها را شناسایی کند.

تحلیلی: محقق در چنین تحقیقی به دنبال تجزیه و تحلیل مطالب است. در تحلیل محتوا، عناصر و مطالب مورد نظر گردآوری و طبقه بندی شده و مورد تحلیل قرار می گیرد. این عناصر ممکن است کلمه ها، جمله ها، بندها یا متن های کامل در آثار مکتوب یا شفاهی باشد. این نوع تحقیق را متن های شفاهی و تصویری در باره ی موضوعی خاص تشکیل می دهد نظیر کتاب ها، مقاله ها، روزنامه ها، مجله ها، مطالب نوار و فیلم، سخنرانی ها، اوراق امتحانی، تصاویر، تابلوها، عکس های معمولی، عکس های هوایی، تصاویر ماهواره ای، نقشه ها، پرسش نامه ها و فرم ها.

مقایسه ای: در تحقیقات مقایسه که در صدد بیان روابط دو یا چند دیدگاه، یا افراد و گروه ها در خصوص موضوع خاصی است در علوم اسلامی معمولاً با عنوان مطالعه تطبیقی یاد می شود مثلاً مطالعه تطبیقی روایات مهدوی نهج البلاغه در شرح ابن میثم و تستری که محقق باید در صدد یافتن اشتراکات و افتراقات دو شرح نهج البلاغه در تفسیر روایات مهدوی باشد.

تاریخی: منظور از پژوهش تاریخی، بازسازی سیستماتیک و عینی گذشته است که از طریق گردآوری، ارزیابی، تعیین صحت و سقم و ترکیب حوادث به منظور اثبات وقایع و تحصیل نتیجه ای قابل دفاع صورت می گیرد و غالباً بر فرضیه ای معین مبتنی است.

اهداف: اهداف تحقیق همان نتایجی است از یافتن پاسخهای سؤالات اصلی و فرعی حاصل خواهد شد.

فهرست منابع و مآخذ

دانشجو مکلف است تا با مطالعه و مروری کلی بر مطالب مرتبط با عنوان انتخابی، فهرستی نسبتاً جامع از منابع مورد استفاده ی خود را با ذکر دقیق مشخصات منبع اعم از کتاب، مقاله، پایان نامه، نرم افزارهای مربوطه و ... به همراه مشخصات نویسنده و زمان و مکان انتشار اثر ارائه نماید. در خصوص پایان نامه ها باید نام دانشجو و استاد راهنما و مرکز علمی دفاع پایان نامه را ذکر نماید. در مقالات نیز نام و رتبه علمی مجله ذکر شود. از ارائه منابع ناهمخوان و نامربوط با موضوع خود داری شود. منابع معرفی شده در پروپوزال باید بیش از ۱۵ منبع باشد. فهرست منابع باید با ترتیب الفبایی و براساس نام خانوادگی مؤلفان ارائه شود و حاوی مشخصات کامل مرجع شناسی باشد.

راهنمای نگارش متن پایان نامه

برای نگارش درست پایان نامه، رعایت نکات زیر الزامی است:

متن پایان نامه نمی تواند حاوی دو عنوان پی در پی باشد بنابراین، آغاز هر مبحثی باید با مدخلی همچون طرح مساله- هر چند کوتاه - همراه شود.

متن پایان نامه باید با نگارش و جمله بندی خود دانشجو تالیف شود و نباید ترکیبی از جملات و نگارش سایر نویسندگان باشد، به استثنای مواردی که ذکر عین جمله نویسنده در متن، ضرورت داشته باشد که در این صورت

نقل قوق مستقیم بوده و داخل گیومه قرار می‌گیرد. این کار باید عمدتاً با نقد و تحلیل آراء، جمع‌بندی و نتیجه‌گیری‌ها، خود را نشان دهد. پژوهشگر باید از زیاده‌روی در نقل قول‌های مستقیم خودداری نماید؛ یعنی به گونه‌ای نباشد که پایان‌نامه به مجموعه‌ای از نقل قول‌ها تبدیل گردد.

نقل قول‌های مستقیم نباید بیش از سه سطر باشد جز در موارد استثنایی مانند نقل یک آیه یا حدیث طولانی و ... که در این صورت بدون گیومه بوده و بصورت چپ چین تنظیم می‌شود.

با وجود منابع اصیل و دست اول در هر رشته یا موضوع، نباید به منابع غیر اصیل و دست دوم استناد داده شود، مثلاً با وجود یک حدیث در اصول کافی، نباید آدرس آن حدیث از بحارالانوار یا وسائل الشیعه داده شود مگر آنکه این منابع حاوی نکته‌ها یا رویکردهای نو در مساله باشد. باید توجه داشت که فراوانی ارجاعات، به خودی خود مزیت به حساب نمی‌آید، بلکه مراجعه به منابع اصیل و دست اول و بر حسب نیاز، مزیت است.

زبان رسمی پایان‌نامه و رساله، فارسی نوشتاری است و کاربرد ادبیات عامیانه در نگارش‌های رسمی، ممنوع است. در نگارش پایان‌نامه باید از واژه‌های فارسی روان بهره‌جسته شود و از بکارگیری متن‌ها و عبارات‌ها و واژگان بیگانه در متن خودداری گردد جز آیات و احادیث که بصورت زیر تنظیم می‌گردد:

ذکر آیات قرآن کریم و احادیث، در صورتی که در کانون استدلال مباحث قرار گرفته و بصورت مستقیم مورد استناد قرار گرفته، باید در متن بیاید و سپس ترجمه فارسی اش با **فاصله «؛» درج شود مانند**

نمونه زیر

«وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فَرَغُوا فَلَا قُوَّةَ وَأَخَذُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ؛ و ای کاش می‌دیدید هنگامی را که [کافران] وحشت‌زده‌اند؛ [آن‌جا که راه] گریزی نمانده است و از جایی نزدیک گرفتار آمده‌اند.»^۲ **فونت آیه با فونت ترجمه متفاوت باشد.**

نمونه روایت: از امام کاظم (ع) نقل شده: «رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ قُمْ يَدْعُو النَّاسَ إِلَى الْحَقِّ يَجْتَمِعُ مَعَهُ قَوْمٌ كُزِبَ الْحَدِيدَ لَا تُزِلُّهُمْ الرِّيحُ الْعَوَاصِفُ وَلَا يَمْلُونَ مِنَ الْحَرْبِ وَلَا يَجُنُّونَ وَعَلَى اللَّهِ يَتَوَكَّلُونَ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ؛ مردی از اهل قم قیام می‌کند و مردم را دعوت به حق می‌نماید. جمعیتی گرد او را می‌گیرند که مانند پاره‌های آهن (سخت و محکم) هستند، طوفان‌های سخت آنها را تکان نمی‌دهد و از جنگ خسته نمی‌شوند و ترس به خود راه نمی‌دهند و بر خدا توکل می‌کنند و عاقبت برای پرهیزکاران است.»^۳

آدرس مطلب در پاورقی بدین صورت است؛ نام خانوادگی نویسنده، نام نویسنده، نام کتاب، شماره جلد، شماره صفحه، شماره حدیث.

۲. سبأ / ۵۲

۳. مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، ج ۵۷، ص ۲۱۶، ح ۳۷.

امام علی (ع) می‌فرماید: «كُنَّا إِذَا أَحْمَرَّ الْبَاسُ اتَّقَيْنَا بِرَسُولِ اللَّهِ فَلَمْ يَكُنْ أَحَدٌ مِنَّا أَقْرَبَ إِلَى الْعَدُوِّ مِنْهُ؛ هَنَگَامِي كِه آتَشِ جَنَگِ سَخْتِ شَعْلَه‌وَر می‌شد ما به رسول خدا پناه می‌بردیم و در آن ساعت هیچ یک از ما، به دشمن، از او نزدیک‌تر نبود.»^۴

دانشجو باید زیر نظر استاد راهنما، برای ترجمه قرآن کریم و نهج البلاغه، در کل پایان نامه از ترجمه مشخص و معتبری استفاده کند مگر اینکه شخصا ترجمه‌ی موجود را نپذیرفته و درصدد ترجمه دقیق تری باشد

آوردن عبارت های عربی مورد استدلال یا استشهاد که دقیق و پیچیده است و ممکن است به گونه‌های مختلف شرح و تحلیل شود، در متن بلا مانع است.

در پاورقی‌ها افزون بر ارجاعات، مطالب دیگری از قبیل متن یک آیه، روایت، عبارت عربی، عبارت زبان‌های دیگر منبع مورد ارجاع، توضیح‌های فرعی راه‌گشا که آوردن آن در متن امکان ندارد و سبب اختلال در نظم بحث می‌شود، معرفی اعلام و شخصیت‌ها با ذکر مختصری از شرح حال آنها، نکته‌هایی از خود نویسنده را که یادآوری آنها سودمند است می‌توان آورد.

در نظام نقطه‌گذاری و سایر علامت‌ها، وصل‌ها، فصل‌ها و آنچه به آیین نگارش و ویرایش مربوط است، مطابق با آخرین دستور العمل‌ها و با رویه یکسان در سراسر پایان نامه عمل شود و برای رعایت املائی صحیح لازم است دستور خط فارسی، مصوب فرهنگستان فارسی مبنای عمل قرار گیرد.

در نگارش متن اصلی پایان نامه از قواعد شکلی زیر نیز پیروی خواهد شد:

تمامی متن پایان نامه با فونت مناسبی تنظیم شود تا شیوه نوشتاری متون عربی اعم از آیات و روایات مانند تائید منقوطة و ... دقیق تائید شود مانند نهج البلاغة

پاورقی استنادی (ارجاعی)

پاورقی استنادی در هر کار و اثر تحقیقی، نقش مهمی در امانتداری محقق ایفا می‌کند و به لحاظ رعایت اصول اخلاق تحقیق، هر پژوهشگری بایستی برای مطالب و ادعاهای خود یا استدلال بیاورد یا مستندات دقیق مطالب را ذکر نماید. این پاورقی شامل مشخصات منابع مورد استناد در متن، اعم از کتاب یا مقاله و غیره است. اصول و روشهای ذکر پاورقی استنادی به قرار ذیل است:

مثال: جوادى آملی، عبدالله، تفسیر تسنیم، ج ۲۷، ص ۵۶.

طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۴.

مقاله: مانند

مودب، سیدرضا، «عنوان مقاله»، عنوان مجله، ص ۳۲

در استناد به رساله‌ها (دکتری) یا پایان نامه‌ها (کارشناسی ارشد)

در ارجاع به قرآن به ذکر نام سوره و آیه در پاورقی اکتفا شود مثل: بقره، ۵۲.

۴. سیدرضی، نهج البلاغه حکمت ۲۶۶، ص فلان

در پانویس ها از نوشتن عناوین علمی و دانشگاهی مثل دکتر، آیت الله و مرحوم و نظایر آن خودداری شود.
در صورت استناد به سایتهای اینترنتی، آدرس کامل صفحه مورد استفاده از وبسایت به همراه تاریخ رویت آن درج می شود.